ΕΦΗ ΒΑΤΑΝΙΔΟΥ

Ο Αγαθός της Θύελλας

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ **ΑΡΜΟΣ**

Στην Αθηνά μου,
γέννημα θρέμμα του νησιού της

Η Ιστορία είναι έργο του ανθρώπου, αλλά και ο άνθρωπος είναι δημιούργημα της Ιστορίας, όχι μόνο της μεγάλης και ομαδικής, αλλά και της προσωπικής, ατομικής ιστορίας του και αυτής που δεν μοιράζεται με κανέναν άλλο. Είμαστε εξαρτημένοι από το παρελθόν μας, για να μην πω δέσμιοι, και η κάθε πράξη μας προδίδει την παλιά της ρίζα. Είμαστε το μέλλον του παρελθόντος μας, χωρίς να μπορούμε να κάνουμε αλλιώς.

Ελένη Γλύκατζη-Αρβελέρ

«Από μένα αυτά…»

Κάπου στα 1965

Κοντεύει να βγει ο Οκτώβρης, μα στο νησί το καλοκαίρι κρατάει ακόμη για τα καλά. Αργά το βράδυ βέβαια πιάνει μια ελαφριά ψύχρα, έτσι για να σου θυμίσει πως η εποχή άλλαξε, έρχονται βροχές και ψύχρες. Κι εγώ νιώθω πως πρέπει να βιαστώ, πόσο ακόμα να τα αφήσω στο πεύκο; Άντε κάνα δυο βδομάδες το αργότερο, μέχρι να γεμίσουν για τα καλά τα πλαίσια, να ξεχειλίσουν, και να αρχίσει να στάζει κόμπο κόμπο το μέλι, και μετά να το τρυγήσω, να δω τον υδαρή κόπο μου να μετουσιώνεται σε επιβράβευση ή μια ακόμη στεγνή αποτυχία. Τα στίφη των τουριστών δεν έλεγαν να ξεκολλήσουν φέτος, όσο τους έψηνε ο ήλιος, τόσο του παραδίνονταν αμαχητί οι βουρλισμένοι. Δεν τα θέλουν τα αυγουστιάτικα κρύα της Ευρώπης, τα μεσογειακά απόβραδα έχουν άλλη θέρμη και γλύκα. Εγώ τα ξέρω αυτά, αισίως μεσήλικας πια, το λιπόσαρκο σώμα μου κρατάει μνήμες.

Άφησα τα μελίσσια μου επίτηδες λίγο νηστικά μες στην κυψέλη και τις τελευταίες μέρες τραβάνε

καλύτερα πως το πεύκο. Πέρσι τα τρύγησα νωρίς και μετά το μετάνιωσα, δεν την ξαναπατάω φέτος. Είχα βρει καμιά δεκαριά κυψέλες άδειες και φοβήθηκα. Μες στον Μάρτη τα ταξίδεψα πολύ, Λοκροί-Ιστιαία -Αταλάντη-Εύβοια,τα μελίσσια μου είχαν εκνευριστεί από τις συνεχείς μετακινήσεις. Σήμερα όμως που είναι καλοκαιρία, λέω να επιθεωρήσω τον γόνο και τα αυγά. Κατάσταση στις κυψέλες καλή. Μόνο τα 10, 21 και 32 θέλουν αλλαγή. Μάλλον κάποιες κυψέλες θα χρειαστούν κι άλλον όροφο και κάποιες άλλες, που σχεδόν άδειασαν, θα τις ενώσω, έρχεται χειμώνας, πρέπει να αντέξουν στο χειμαδιό. Απόλαυση, δροσερό το χορτάρι και μοσχομυρίζει. Άπλωσα το σακάκι μου καταγής και τις ακούω να μου κάνουν παρέα.

Οι υπόλοιποι απ΄το νησί με ειδοποίησαν, λένε να τα μεταφέρουν μες στον Νοέμβρη, να μην τους πάρουν τα χιόνια του Δεκέμβρη. Δεν τους βλέπω και πολύ ζεστούς, πολύς κόπος, μικρό το εισόδημα, γερνάνε κιόλας και οι ίδιοι, βαραίνουν. Τους συνάντησα στη ρούγα σήμερα το πρωί καθώς ανέβαινα προς το βουνό και εκείνοι είχαν κινήσει για το καφενείο. Μου έκαναν λίγο τον βαρύ, χθες παρεξηγήθηκαν όταν τους πρόγκιξα, μην «γκερνάτε» έτσι άσχημα, τους είπα, και κείνοι ενοχλημένοι με διόρθωσαν, «γερνάτε», μου είπαν, μάθε επιτέλους ελληνικά. Ξέρω πως ο Νίκος ο Πατσής και ο Κώστας ο Ρήγας θα τα πουλήσουν φέτος, δεν συμμερίζονται τον ενθουσιασμό μου, όψιμος, ανυπόφορα όψιμος. Κι εσύ μέχρι πότε θα βολοδέρνεις με δαύτα; μου λένε. Μα εγώ είμαι

ταγμένος, αυτά είναι κομμάτι από την πατρίδα και τη σωτηρία μου, δεν μπορώ να τ΄απαρνηθώ.

— Με λένε Βάλτερ και μεγάλωσα στο Σάαρ περί τα 1920, την εποχή του τρόμου που έσπειρε ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος. Εντάξει είναι αυτό για αρχή;
— Ναι, μια χαρά.
— Ξέρεις, φοβάμαι πως θα κάνω λάθη, να μιλάω πιο «αργκά» για να σκέπτομαι τις λέξεις;
— Τι έχουν οι λέξεις; Αφού μιλάς θαυμάσια τα ελληνικά.
— Να, δεν ξέρω πώς να τα ταιριάξω. Μήπως δεν λέγονται έτσι. Μεταφράζω από τα γερμανικά συνήθως, αφού σε αυτή τη γλώσσα σκέφτομαι.
— Ξέρω όμως πως στα ελληνικά αισθάνεσαι, κι αυτό έχει σημασία για το βιβλίο μας.
— Έτσι λες; Μπορεί. Εσύ θα το «γκράψεις» εξάλλου.
— Μαζί θα το γράψουμε. Εσύ, Βάλτερ, είσαι το βιβλίο, εγώ είμαι η υποσημείωση. Θα χρησιμοποιήσω όμως το τρίτο πρόσωπο για να παίρνεις κάποια απόσταση, όπου αυτό χρειάζεται.
— Εντάξει. Πάμε πάλι απ΄την αρχή;
— Ναι, Βάλτερ, πάμε.

Καθόμασταν σε ένα καφενείο στα απόσκια της Γλώσσας, ένα χωριό της Σκοπέλου, καρφί απέναντι από τη Σκιάθο, κόμπαζε απαστράπτον σαν κοίτα-

ζες από το καράβι και στα δεξιά του τα Κλήματα, ένα μικρότερο χωριό σπαρμένο σε λόφο και ρεματιά διαιρεμένο σε δυο συνοικίες. Τόποι που έζησαν γενιές του χθες. Κάλμα η θάλασσα σήμερα, η ζέστη θα χτυπήσει κόκκινο αυτές τις μέρες, έτσι είχαν πει στο δελτίο καιρού. Κοίταξα τα γαλάζια του μάτια, φοβόταν, άπλωσα το χέρι μου και χάιδεψα τα αραιά μαλλιά του, δεμένα πρόχειρα στο σβέρκο. Το ήξερα πως τον πίεζα, μα αυτή την ιστορία δεν έπρεπε να την πάρει κάποια στιγμή στο χώμα, έπρεπε και κείνος να ξομολογηθεί κι ο τόπος να ανασάνει απ΄το φορτίο που κουβαλούσε. Τι όμορφος που ήταν ακόμη, τα μάτια του έβγαζαν νιάτα και τα συμμετρικά χαρακτηριστικά του έκλεβαν το βλέμμα σου. Από την πρώτη στιγμή που μου τον σύστησαν για το βιβλίο, κατάλαβα πως αυτός μού έπρεπε και κανένας άλλος. Και αφέθηκα στα λόγια του.

Τον λένε Βάλτερ και γεννήθηκε στο Σάαρ, την εποχή του τρόμου που έσπειρε ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος. Το Σάαρ, για όσους δεν ξέρουν, είναι μια μικρή πόλη της Γερμανίας κοντά στη Γαλλία. Έμενε σε ένα από τα πολλά διώροφα σπίτια που –στριμωγμένα το ένα δίπλα στο άλλο στα πέτρινα δρομάκια– αποτελούσαν τον κόσμο του όταν ήταν παιδί, ένα χαριτωμένο παιδί. Όλοι αυτοί οι δαιδαλώδεις δρομίσκοι, χάρη σε μια σοφή ρυμοτομία, κατέληγαν στο δημαρχείο με τα περιποιημένα παρτέρια και τα φουντωτά δέντρα. Το ποτάμι, ο Σάαρ, ήταν ό,τι είχε γνωρίσει από υγρό στοιχείο εκείνα τα πρώτα χρόνια, εκεί σκαρφάλωνε για να ρίξει το καλάμι του και

να ψαρέψει πλάι στην υπόλοιπη μαρίδα με τα κοντά παντελονάκια και τις χιαστί τιράντες. Λίγο αργότερα, η ελληνίδα γιαγιά του από την πλευρά της μητέρας του, θα του μάθαινε τα μπλε νερά του Αιγαίου και έτσι θα γνώριζε πολύ σύντομα στη ζωή του το χρώμα που θεραπεύει. Τότε βέβαια δεν ήξερε τίποτα, το μουντό χρώμα του νερού πίστευε πως είναι και το χρώμα της θάλασσας. Βρισκόταν λοιπόν μια ανάσα δρόμο από τα γαλλικά σύνορα και όχι πολύ μακριά από το Λουξεμβούργο. Την εποχή εκείνη οι Γάλλοι είχαν καταλάβει τα μέρη του. Ο πατέρας του έμεινε χωρίς δουλειά, ήταν ένας χειμώνας βαρύς σε θερμοκρασίες και ψυχολογία. Ήταν ο χειμώνας που έχασε τον νεογέννητο αδελφό του, ο χειμώνας των γαλλικών επιδρομών, ο χειμώνας της τιμωρίας τους. Έτσι αποφασίστηκε να μετακομίσουν στο Βερολίνο, εκεί λειτουργούσε ένα υποκατάστημα της οικογενειακής επιχείρησης που είχαν στήσει ο πατέρας με τους δύο θείους του και κατασκεύαζαν πιάνα. Βρήκαν ένα μικρό μαγαζί και έβαλαν τα δυνατά τους για να ταΐσουν και να σπουδάσουν το μοναδικό παιδί της οικογένειας, εκείνον. Οι θείοι του, ανύπαντροι και οι δύο, έμεναν τότε μαζί τους. Η μητέρα του, παιδί Ελλήνων μεταναστών, ήδη δούλευε στο Βερολίνο, σε ένα καπελάδικο. Θα ήθελα το καφετί με το μεγάλο μπορ, της είπε ο νεαρός πατέρας του όταν πρωτομπήκε στο μαγαζί της, αυτό με την καρό κορδέλα και το μικρό φτερό, ποιο είπατε; αυτό, στη γωνία, αα μάλιστα, μισό λεπτό, μικρή η απόσταση, μπλέχτηκαν τα χέρια τους, αυτός να της το δείχνει,

εκείνη να προσπαθεί να το τραβήξει από τη βιτρίνα, κοιτάχτηκαν, το φόρεσε μπροστά στον καθρέφτη, σας πάει πολύ, αλήθεια, βρίσκετε; ναι, είπε εκείνη και κατέβασε τα μάτια, θα μου το φέρετε στο μαγαζί μου, παρακαλώ; βέβαια, μου λέτε τη διεύθυνση να τη σημειώσω; είμαστε λίγο πιο κάτω, πωλούμε πιάνα ξέρετε, οικογενειακώς, αααα περίφημα. Η συνέχεια ευνόητη. Μελαχρινή με καστανά μάτια εκείνη, ξανθός και εύρωστος εκείνος, μπλέχτηκαν οι σωματότυποι με τα χρώματα και τις εθνοτικές ιδιομορφίες για να αποδείξουν πώς οι διαφορές αφομοιώνονται από το σύνολο. Μητέρα του είναι η Μάχη Παπαδημητρίου, πατέρας του ο Όττο Όστερμαϊερ.

Βγαίνοντας λοιπόν νωρίς από την ασφάλεια της επαρχίας έμαθε πώς να γίνει πολίτης του κόσμου, αφού το Βερολίνο που μετακόμισαν είχε επαναποκτήσει έναν ευρωπαϊκό αέρα μετά την ταπεινωτική ήττα του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Οι Βερολινέζοι ήταν λιγότερο ναζιστές από τους υπόλοιπους Γερμανούς. Ήταν κατ΄αρχήν κάτοικοι του Βερολίνου, ύστερα Γερμανοί και τέλος ναζιστές. Ζούσαν για τη χαρά της στιγμής. Προτιμούσαν μια βόλτα στον ζωολογικό κήπο από το να χειροκροτούν στις παρελάσεις του Φύρερ. Πολύ παράτολμο θα έλεγα! Γι΄αυτό και το κόμμα επικεντρώθηκε στην πόλη-βιτρίνα του Ναζισμού. Ο παραδοσιακά ελεύθερος νους των Βερολινέζων έπρεπε να ευθυγραμμιστεί απόλυτα με τον κόσμο του Εθνικοσοσιαλισμού.

Ο Βάλτερ ήταν μαχητικός και φιλόδοξος έφηβος. Έβαλε τα δυνατά του και διακρίθηκε στο σχο-

λείο, τον βοήθησε βέβαια το ελληνικό πολυμήχανο μυαλό του από τη μάνα αλλά και η γερμανική μεθοδικότητα του πατέρα. Μια υποτροφία που κέρδισε βγαίνοντας από το Realgymnasium Reform, προπαρασκευαστικό λύκειο για το Πανεπιστήμιο, τον έστειλε χωρίς καμιά δυσκολία στο φημισμένο Friedrich Wilhelm University και τον βοήθησε να σπουδάσει Νομικά. Αποστήθιση, και πάλι αποστήθιση, ατέλειωτες σελίδες, τόμοι με νόμους, παραγράφους, εδάφια, νύχτες ολόκληρες να αφηγείται απνευστί τα γραφόμενα χωρίς να παραλείπει κόμμα. Αγώνας, αλλά του άρεσε.

Κατάλαβε πως οι παραδόσεις στο Πανεπιστήμιο είχαν επηρεαστεί από τη ναζιστική φιλοσοφία, και ως επακόλουθο το ένα τρίτο των Εβραίων καθηγητών και του προσωπικού του πανεπιστημίου απολύθηκαν. Κάποιοι από αυτούς τού ήταν ιδιαίτερα συμπαθείς, αλλά η ζωή συνεχίζεται και το Έθνος πρέπει να ανακτήσει τις δυνάμεις του. Περνούσε τις μέρες του στη βιβλιοθήκη, κάνοντας έρευνα για την πτυχιακή του. Οι σκοτεινοί διάδρομοι, τα ξύλινα τραπέζια όπου μαζεύονταν οι φοιτητές, το φως που κατέβαινε σε πυκνές ακτίνες από τα ψηλά παράθυρα τον έκαναν πολύ περήφανο που ζούσε σε αυτή τη σπηλιά της γνώσης και ας ήταν διαστρεβλωμένη από τον εθνικοσοσιαλισμό, τότε δεν μπορούσε να δει κάτι τέτοιο. Ήταν νέος, ικανός, έτοιμος να μεγαλουργήσει, το ήξερε πως αν έπιανε την πέτρα, θα την έστιβε. Όταν μετά από χρόνια ξαναπερπάτησε στον ίδιο χώρο, τότε που οι μέρες της αφύπνισης

είχαν κάνει αρχή να εμφανίζονται, διαπίστωσε πως τα ράφια είχαν αδειάσει, 20.000 βιβλία είχαν καεί στην πλατεία Opernplatz, κατ΄εντολή του Υπουργού Προπαγάνδας Joseph Goebbels, αυτής της λιπόσαρκης νυφίτσας με τη μεγάλη μύτη και την πάντα φαρδειά στολή.

> «This was but a prelude, where they burn books, they ultimately burn people»*
>
> Heinrich Heine
> (German-Jewish writer)

Ας γυρίσουμε πάλι στο τότε. Έχουμε πολύ δρόμο μέχρι το σήμερα. Η παγκόσμια οικονομική κρίση της εποχής δημιούργησε μια γενική κατάσταση αβεβαιότητας, τόσο στη Γερμανία, όσο και στη Γαλλία. Κανείς δεν μπορούσε να προβλέψει το μέλλον.

Εκείνη την εποχή υπήρχαν έξι εκατομμύρια άνεργοι στη χώρα του και στην εξουσία είχε ανέβει το εθνικοσοσιαλιστικό κόμμα. Λόγω της αστάθειας και του φόβου δημιουργήθηκε λοιπόν η εντύπωση πως το νέο καθεστώς θα έδινε λύση στα εσωτερικά προβλήματα της Γερμανίας, θα αποκαθιστούσε τη θέση της χώρας έναντι των άλλων εθνών και θα μπορούσε να αναθεωρήσει την επαίσχυντη συνθήκη των Βερσαλλιών. Όπως λοιπόν εκατομμύρια Γερμανοί έγιναν μέλη του εθνικοσοσιαλιστικού κι-

* «Αυτό δεν ήταν παρά ένα πρελούδιο, εκεί που καίνε βιβλία, εκεί τελικά θα κάψουν και ανθρώπους» Heinrich Heine (Γερμανο-Εβραίος συγγραφέας).

νήματος, ο Βάλτερ έγινε ένας από δαύτους, και μάλιστα από τους πλέον ένθερμους, γιατί πίστεψε πως ο Χίτλερ ήταν ρεαλιστής πολιτικός και πως όταν θα αναλάμβανε την εξουσία θα εγκατέλειπε όλα τα εξτρεμιστικά στοιχεία του προγράμματός του σχετικά με τους Ισραηλίτες. Κάποιες τέτοιες εξαγγελίες είναι χρήσιμες για να φέρουν οπαδούς, για μαζική κατανάλωση, για ομαδική αποχαύνωση, για ενταφιασμό ανθρώπινων αξιών, όχι όμως για να πραγματοποιηθούν.

Ήταν μόλις είκοσι ενός ετών, ψηλός, λεπτός, με ίσια ξανθά μαλλιά, καλογυμνασμένος, δεν περνούσε απαρατήρητος στο δρόμο και οι καυτές ματιές που του έριχναν οι μεσήλικες φιλενάδες των γονιών του επιβεβαίωναν πως ανήκε στο ίνδαλμα της γερμανικής φυλής. Έπρεπε λοιπόν να ενταχθεί σε μια από τις οργανώσεις του κόμματος. Τα S.S. θεωρούντο οι επίλεκτοι νεολαίοι, και έτσι με μια φουρνιά από τους συμφοιτητές του γράφτηκαν εκεί με παρρησία, γεμάτοι όνειρα και ψηλούς στόχους. Είχαν μεθύσει με τις ίδιες τις φαντασιώσεις τους, το δυνατότερο όπιο.

Εξάλλου, η μαύρη στολή που ντύθηκε ήταν διαβατήριο κοινωνικής αναγνώρισης και μαγνήτης εύκολης ανέλιξης σε πόστα που δεν είχε φανταστεί. Στενό σακάκι, μαύρες μακριές μπότες, δερμάτινες ζώνες στη μέση περασμένες χιαστί, η κόκκινη σβάστικα στο μπράτσο και η νεκροκεφαλή στο πηλίκιο, το ρούχο έδινε δύναμη και ταυτότητα. Του άρεσε να ντύνεται και να κορδώνεται, υπήρχε ένας ολόσω-

μος καθρέφτης στην εσωτερική πλευρά της δρύινης ντουλάπας του και εκεί κατέφευγε συχνά για να ανακαλύπτει την αρρενωπότητα που έκανε καθημερινές καινούργιες αποβάσεις στα εναπομείναντα σημεία της θνήσκουσας παιδικής του ηλικίας. Το παιδί πέθαινε, ο νέος άνδρας ανασταινόταν. Φυσικά, ενηλικίωση σήμαινε και στρατιωτική εκπαίδευση, μα για κείνον η τελευταία ήταν σκέτη αγγαρεία. Τρία απογεύματα τη βδομάδα υπηρεσία και κάθε Σαββατοκύριακο εξαντλητικές πορείες –εν πλήρη εξαρτήσει– για να ετοιμαστούν τα ζωτικά στελέχη του ναζιστικού κόμματος. Ευτυχώς μετά από πιέσεις, αποσυνδέθηκαν οι τελειόφοιτοι των πανεπιστημιακών σχολών από τη βάσανο των στρατιωτικών ασκήσεων και αφοσιώθηκαν στην προετοιμασία διαλέξεων σε θέματα ιστορικά και νομικά. Αυτό μάλιστα, τώρα θα ήταν στο στοιχείο του.

Έβαλε τα δυνατά του και ετοίμασε μια δίωρη ομιλία με έντονο αντικαθολικό περιεχόμενο, θρησκεία ήταν πια το κόμμα, ο Φύρερ εχρίσθη Πάπας στη θέση του Πάπα με συνοπτικές διαδικασίες. Είχαν βέβαια προηγηθεί οι μέρες που ο Πίος ΙΒ΄ με τον τελευταίο καγκελάριο της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης Φον Πάπεν υπέγραψαν το «Ραϊχσκονκορντάτ», που υποχρέωνε τους καθολικούς επισκόπους να δίνουν όρκο πίστης στον κυβερνήτη του Ράιχ, το έδαφος ήταν στρωμένο. Με αυτόν τον τρόπο θα απαγόρευαν στην εκκλησία να ανακατεύεται στην πολιτική. Ετοιμαζόταν για βδομάδες στο δωμάτιό του, στη φοιτητική εστία που έμενε τότε.